

KULTUREN

Kiliansgatan

Fornlämning 73, Lunds Stad

Lunds kommun, Skåne

Arkeologisk förundersökning 2013

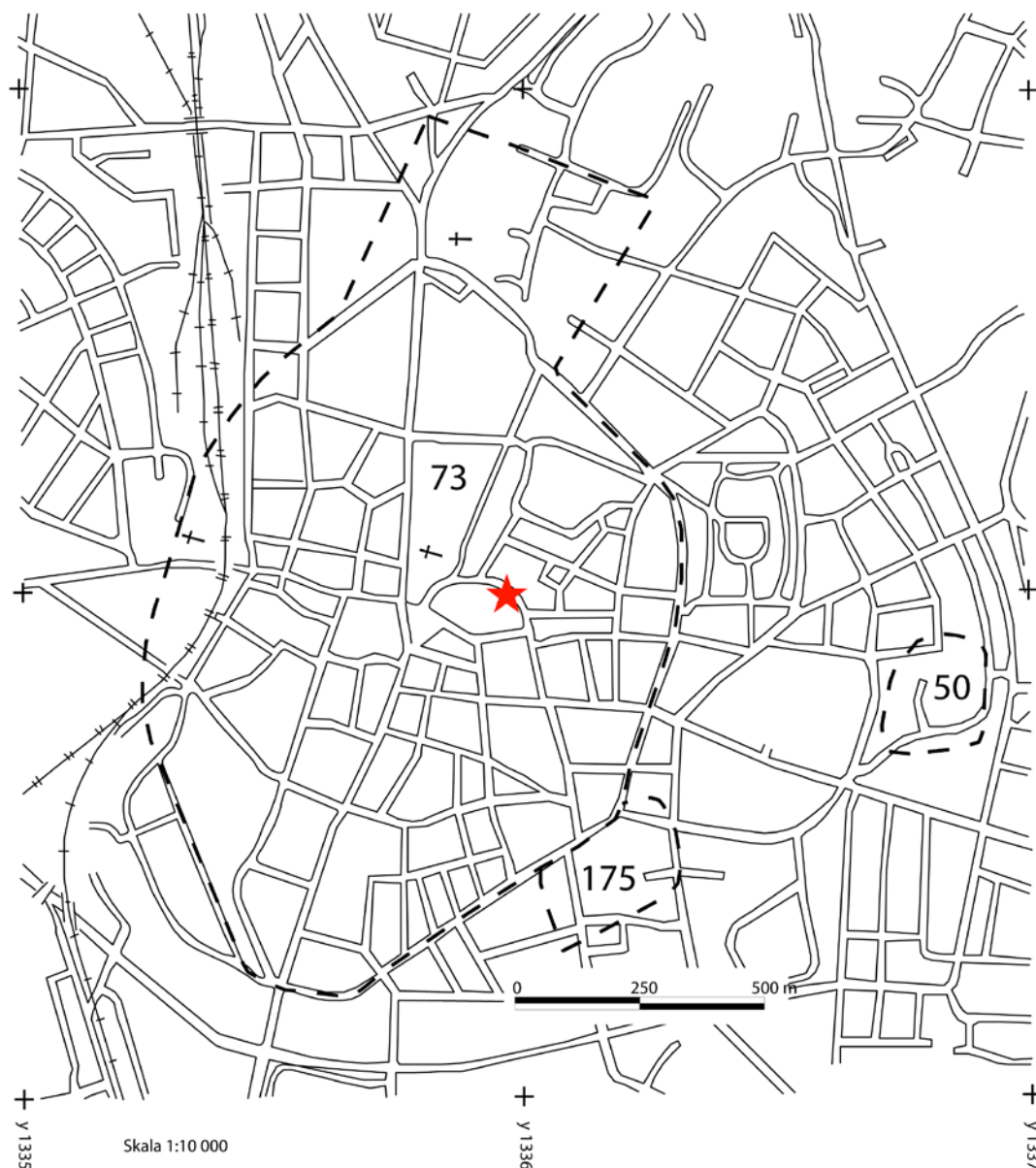
KULTURMILJÖRAPPORT 2013:26

NICKLAS KRONROTH

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning.....	3
Fornlämningsmiljö	4
Tidigare arkeologiska iakttagelser.....	8
Genomförande och resultat	9
Sammanfattning	9
Administrativa och tekniska uppgifter.....	10
Referenser	11
Bilagor	12

Figur 1. Lunds medeltida stadsområde, fornlämnning 73, med platsen för undersökningen markerad med röd stjärna.

Inledning

Med anledning av ett reparationsarbete i samband med en sättnings i Kiliansgatan i Lund, utfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning, enligt Länsstyrelsens beslut (431-11571-2013). Ett schakt grävdes i Kiliansgatan, utanför fastigheten kv Svartbröder 10. Schaktet grävdes i tidigare fjärrvärmeschakt och jordmassorna bestod av sentida återfyllningsmassor i söder, väster och öster. Den norra sektionen hade inte berörts på samma vis av tidigare arbeten, därför fanns det intakta medeltida kulturlager bevarade.

Figur 2. Kiliansgatan på 1820-talet sedd från öster, med domkyrkan i bakgrunden. Trägravyr från 1860-talet. (Kulturens LB-arkiv L2688:24).

Fornlämningsmiljö

Kiliansgatan (figur 2 och 4) är belägen centralt i Lunds stadskärna och alldeles i närheten av Lunds domkyrka. Ursprungligen har området utgjorts av ett plant område i den annars sluttande terrängen. Få arkeologiska iakttagelser har gjorts i området men från undersökningar i kv Svartbröder, det kvarter som omges av bland annat Kungsgatan och Kiliansgatan har bebyggelse konstaterats från tidigt 1000-tal. De omgivande gatorna kan spåras tillbaka till samma tid. Kvarterets form och kringliggande gatunät antas därmed vara ursprungliga (Bevaringskommittén 1983 s 167). Kiliansgatans sträckning finns dokumenterad på Johannes Meijers karta från 1600-talet, dock är inte gatan nämnd men sträckningen är den samma som nuvarande gata (figur 3) (André och Högstedt 1990 s 12).

Den kyrkliga närvaron har varit väldigt påtaglig i närområdet med domkyrkan i väster, Sankt Mikaels kyrka mot nordöst och Svartbrödraklostret norr om undersökningsplatsen (Bevaringskommittén 1983 s 130).

Figur 3. Lunds medeltida stadsområde efter Johannes Meijers karta från 1600-talet. Kiliansgatan är markerad med röd stjärna och sträcker sig från domkyrkan i väster och österut (André & Högstedt 1990 s 12).

Figur 4. Kiliansgatan 1923 sedd från öster med domkyrkan i bakgrunden. Undersökningen utfördes i det skuggiga partiet, centralt i fotografiet. Ur Kulturens LB arkiv.

103:1 Sankt Mikaels kyrka och kyrkogård

Kyrkan tillföll kronan efter reformationen. Kyrkogården delades i två delar under 1500-talet och bebyggdes. Den norra delen förblev i kronans ägo medan den södra delen förlänades till helgeandshuset (Andrén 1984 s 84). Det är den södra delen som är mest aktuell för undersökningsområdet.

Södra delen

- 1595 arrenderas på evig tid av skräddaren Christian Winter och hans hustru Eline Rasmusdatter.
- betalade (ärkedjäknen) Ludvig Munthe jordskyld för Sankt Mikaels kyrkogård till helgeandshuset.

Under 1600-talet införlivades gården med den stora egendomen som 1647 köptes av Jörgen Rask. Klostret förvärvade det stora området som tillhörde Svartbrödraklostret, vars mark troligen är den plats som 1222 uppläts av ärkebiskopen Andreas Sunesen. Öster om klosterkomplexet fanns 1547 en gångväg mellan nuvarande Kiliansgatan och Sankt Mikaels kyrka. Gångvägen nämns flera gånger på grund av stridigheter kring vägen. Erik Menved gav 1303 sockenborna rätt att använda vägen medan svartbröderna ville spärra av den. År 1339 påbjöd dock Magnus Eriksson att det skulle finnas en väg mellan domkyrkan och Sankt Mikael, ett beslut som stadfästes av ärkebiskopen Peder Jensen Galen. Vid reformationen tillföll klostret kronan och klosterområdet tillföll helgeandshuset.

104:1 Kanikresidens (Mensa S Åby).

- 1546 nämns som magister Peder Jars kanikresidens
- tillföll residenset Jesper Brochmand

104:2 Tomt (Svartbrödraklostret).

- inhägnades av Jakob Skraedder
- 1546 utarrenderade kronan, på helgeandshusets vägnar en öde jord på evig tid till kantorn Peder (Hansen) Seber
- 1654/56 betalade Oluf Johansen Bagger jordskyld till helgeandshuset för en hage norr om den gård han bor i. Jordskylden står uppförd under rubriken Svartbrödraklostrets grund (Andrén 1984 s 85).

Bebyggelsen fortsatte att förtäta området kring Kiliansgatan på 1700-talet och vid 1800-talets början var kvarteren Svartbröder och Sankt Mikael tätt bebygga (Bevaringskommittén 1983 s 167).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Området för aktuell undersökning har undersökts arkeologiskt vid flertalet tillfällen. Kv Svartbröder är framförallt undersökt under första halvan av 1900-talet. De mest omfattande undersökningarna i kv Svartbröder har gjorts i kvarterets sydöstra del under åren 1946 och 1971-72. Bland annat har flera huskroppar och brunnar från senmedeltiden undersökts. Kv Sankt Mikael är undersökt vid flera tillfällen under 1900-talets första hälft. Det har dokumenterats gravar från flera av kvarterets tomter. Från tomt nr 5 har människoben grävts fram och en omfattande begravningsplats, som troligen tillhört Sankt Mikael kyrka, har legat på platsen. Skelettdelar har även påträffats på andra tomter i kvarteret. Nedan följer ett urval av de iakttagelser som gjorts i området, uppgifterna är ur Kulturens LA-arkiv.

1906	I kv Sankt Mikael 7 påträffades medeltida skelettgravar under en grundgrävning för en byggnad.
1930	Vid ledningsgrävning för avlopp längs sydsidan av kv Sankt Mikael 8 påträffades grundmurar och strävpelare till Sankt Mikael kyrka.
1948	Vid ledningsgrävningar utanför Folkets hus påträffades en kallmurad mur av gråsten. Längre norrut på Kiliansgatan grävdes ett schakt där det påträffades kulturlager på ett djup av 1 m och sedan en del av en mur på 1,2 m djup. Muren kan vara rester av kyrkogårdsmuren till Sankt Mikael kyrka.
1952	I ett schakt för elkabel i trottoaren sydväst om Sankt Mikael 8 påträffades en tegelmur, på ett djup av 0,9 m, i sydvästlig till nordöstlig riktning.
1981	En mindre schaktning gjordes på grund av en brunssänkning, utanför porten i kv Sankt Mikael 7. Fynd av tegelmur påträffades.
1981	En schaktning för avlopp och dränering utanför kv Sankt Mikael 7 gjordes. Tegelmurar påträffades som tolkades som kyrkogårdsmurar, dessutom framkom gravar.
1997	Under schaktning för fjärrvärme längs den vänstra sidan av Kiliansgatan, med sträckning från Mårtenstorget till Kiliansgatan 6A, påträffades stenbroläggningar, syllstenar, kulturlager samt en del fynd av keramik och kammar tillvaratogs.
2009	En arkeologisk förundersökning utfördes i kv Sankt Mikael 6 och 4 mindre schakt grävdes. På 2 m djup påträffades ett tidigmedeltida odlingslager. I ovanliggande omrörda kulturlager, som troligen ska tolkas som senmedeltida, framkom flera människoben som sannolikt härrör från gravar från kyrkogården till Svartbrödraklostret eller Sankt Mikael sockenkyrka (Bolander 2009).

Genomförande och resultat

Med anledning av markarbeten, till följd av sättningar i Kiliansgatan, utfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsundersökning. Ett schakt grävdes som var 2,10 m långt, 1,60 m brett och 1,60 m djupt. Då schaktningen innebar att det skulle grävas ned till befintliga fjärrvärmerör bestod stratigrafin av återfyllnadsmassor från tidigare schaktningar. Den norra sektionen var enbart delvis störd av de arbetena och kunde dokumenteras. Under dagens gatubeläggning och bärlager påträffades kullersten från gatans tidigare skede på ett djup av 0,20-0,40 m, det ringa djupet gör att gatubeläggningen tolkas härröra från 1800-1900-tal. Under kullerstenen framkom ett sandlager som tolkas som fyllningslager efter rörnedläggning. Därunder påträffades ett raseringslager som daterades till efterreformatorisk tid. Det förekom bland annat flera gula tegelbrockor, vilka tyder på en senare datering. Raseringslagret skulle även kunna vara ett utjämningslager eller bärlager till en tidigare gata, där man använt raseringsmassor för att jämna av ytan. I schaktbotten framkom ett mörkare, fetare och fuktigare kulturlager som kan tolkas vara medeltida på grund av sin stratigrafiska position. Kulturlagret var omrört och hade raseringskaraktär med mycket tegelbitar, tegelkross och kalkbruk. Då kulturlagret påträffades centralt i gatan är det inte troligt att det kommer från ett hus på plats utan att raseringslagret kan ha lagts ut som bärlager till den medeltida gatan.

Sammanfattning

Med anledning av markarbeten i Kiliansgatan utanför kv Svartbröder 10, Lund, utfördes en arkeologisk förundersökning. Arbetet innebar schaktning i ett äldre rörschakt för fjärrvärme och avlopp, där jordmassorna till största del bestod av återfyllnadsmassor efter de arbetena. Däremot var den norra sektionen endast delvis störd och dokumenterades. Det framkom en stenläggning av kullersten som troligen utgjort gatubeläggningen för 1800-1900-tals gatan. Under stenen fanns flera raseringslager som troligen utgjort efterreformatoriska bärlager. I schaktbotten, på ett djup av 1,60 m påträffades ett raseringslager som tolkas som medeltida på grund av sin stratigrafiska placering.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-11571-2013	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Socken-/Stadsnr	1298
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kiliansgatan

Typ av exploatering	Reparationsarbeten
Uppdragsgivare	Lunds Kommun/Gatukontoret
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Nicklas Kronroth
Övrig personal	-
Fältarbetstid	2013-05-13

Fälttid	
Arkeolog	2 h
Maskin	-

Undersökningens omfattning	
Yta	3,5 m ²
Kubik	5,5 m ³
Schaktmeter	2,10 m

Kostnad för arkeologi	
Fältarbete	2 x 650 SEK = 1300 SEK
Rapport	4 x 650 SEK = 2600 SEK
Analys	-
Övrigt	-
Summa:	3900 SEK

Kostnad övrigt	
Maskiner	-
Bodar	-
Övrigt	-
Summa	-

Summa, faktisk	3900 SEK
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad

Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen
Ritningar, dokumentation	1 planritning i skala 1:100 och 1 sektionsritning i skala 1:20
Foto	-
Analys	-
Övriga upplysningar	-

Referenser

André, A. & Högstedt, C. 1990. Kartornas Lund. 1580-talet till 1950. *Gamla Lund förening för bevarande av stadens minnen, Årsskrift 72, 1990.*

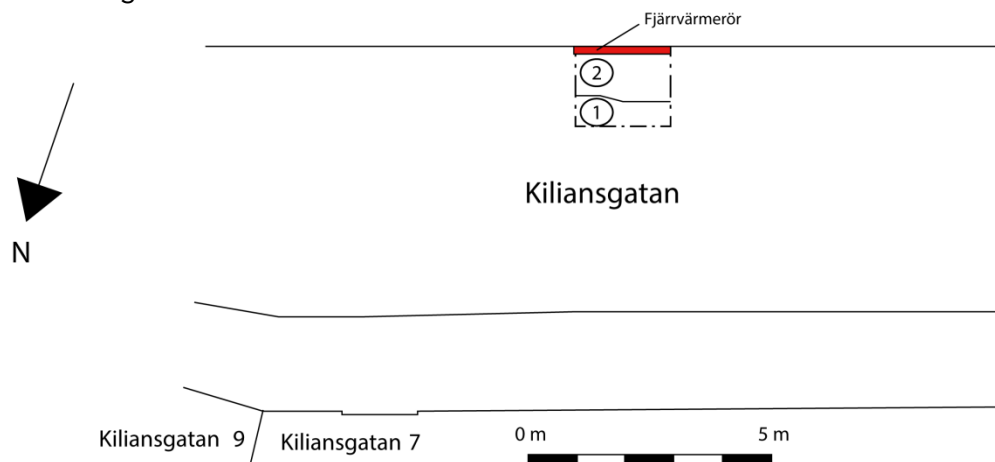
Andrén, A. 1984. *Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning*. RAÄ & SHM rapport. Medeltidsstaden 56. Stockholm.

Bevaringskommittén. 1983. Lunds stadskärna. Bevaringsprogram. Krafts rote. Lund 1983.

Bolander, A. 2009. Kv Sankt Mikael 6. Lund. Arkeologisk förundersökning 2009. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 351. Kulturen, Lund.

Bilagor

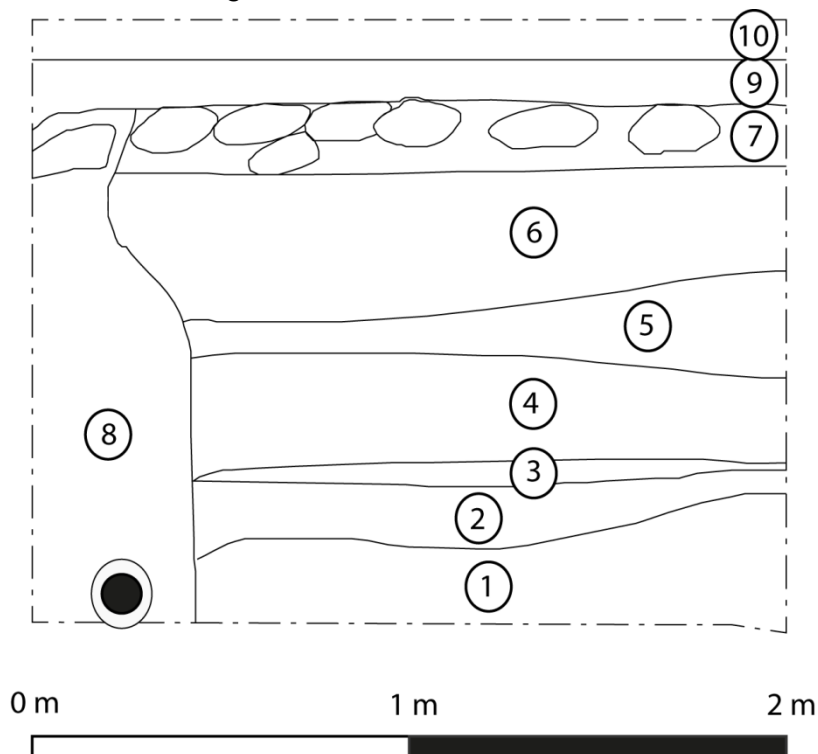
1. Planritning

Figur 6. Planritning över schaktet i Kiliansgatan.

1. Raseringslager. Gråbrun humus med inslag av lera som var finkornig, fet, fuktig och kompakt. Kulturlagret innehöll mycket tegel, tegelkross och kalkbruk, enstaka träkol och bränd lera (kulturlagret är samma som även beskrivits i sektionsritningen nedan).
2. Fyllningslager. Ljusbrun sand som tillkommit som återfyllningslager efter schaktning för fjärrvärme.

2. Sektionsritning, norrsektion.

Figur 2. Norrsektion.

1. Raseringslager. Gråbrun humus med inslag av lera som var finkornig, fet, fuktig och kompakt. Kulturlagret innehöll mycket tegel, tegelkross och kalkbruk, enstaka träkol och bränd lera.
2. Utjämningslager/bärlager. Gul lera med inslag av grus som var fin-grovkornig, fet, torr och kompakt. Det har tillkommit som utjämningslager eller bärlager till en äldre gata.
3. Utjämningslager/bärlager. Röd gruslins. Mycket rödbruna utfällningar. Lagret kan ha utgjort bärlager till en tidigare gata.
4. Utjämningslager/bärlager. Gul lera med inslag av grus som var fin-grovkornig, fet, torr och kompakt. Det kan ha tillkommit som utjämningslager eller bärlager till en äldre gata. Det påminde mycket om nr 2 ovan.
5. Raseringslager/bärlager. Brun humus med inslag av grus. Tegelkross och kalkbruk var närvarande. Flera större tegelbrockor syntes i sektion och kalkbruket var grusigt. Efterreformatiskt – nyare tid.
6. Fyllningslager. Sand som troligen tillkommit efter rörnedläggning.
7. Stenläggning, kullerstensgata. Sand med inslag av grus låg mellan och under stenen. Stenen tillhör gatubeläggningen som troligen ska dateras till 1800-1900-tal.
8. Fyllningslager. Brungrå humus med inslag av lera. Jorden var omrörd och innehöll kalkfläckar, småsten, grus samt sand. Ett rör låg i botten, lagret har tillkommit som fyllningslager i sentida rörschakt.
9. Bärlager. Sand och grus.
10. Gatsten.

I serien arkeologiska arkivrapporter från Lund har utgivits:

2012

-
Nr 427 Kv Tegnér 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 428 Kv Gernandtska lyckan 19, Lund. Arkeologisk förundersökning 2010–2012. Aja Guldåker.
Nr 429 Kv Maria Magle 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 430 Stora Råby 36:18, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 431 Kv Maria Magle 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 432 Flyinge 22:40, Fornlämning 80,81 i Södra Sandbys socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 433 Kv Toppen 1–2, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Nicklas Kronroth.
Nr 434 Kv Paradis 60, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 435 Kv Paradis 61, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
Nr 436 Hardeberga 22:1, fornlämning nr 25 i Hardeberga socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 437 Kv Winstrup 11, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 438 Kv Carl Holmberg 3, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.
Nr 439 Kv Myntet 29, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Aja Guldåker.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.

I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2013

- 2013:1 Kv Billegården 21, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:2 Kv Apotekaren 11 (fd 9), Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:3 Ventlinge 44:1, Mörbylånga kommun. Antikvarisk medverkan 2012–13. Henrik Borg.
2013:4 Stora Råby 34:7, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Jan Kockum.
2013:5 Kv Saluhallen1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011–2012. Ivan Balic.
2013:6 Innerstaden 2:1 - Krafts torg och Kungsgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:7 Stora Råby 34:7/väg 887, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:8 Innerstaden 2:1 – Clemenstorget, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:9 Kv Sjöjungfrun 11, Trelleborg. Arkeologisk förundersökning 2010. Claes Theliander.
2013:10 Kv Repslagaren 29, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:11 Kv Svanelyckan m. fl. Lund. Förundersökning 2012. Ivan Balic.
2013:12 Kv Döbeln 2 och 3, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:13 Nöbbelöv 22:1, fornlämning nr 24 i Norra Nöbbelövs socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:14 Kv Södertull 10 och 30, Lund. Geoteknisk undersökning 2011–2012. Gertie Ericsson.
2013:15 Kv Trädgården 11, Lund. Geoteknisk undersökning 2011. Gertie Ericsson.
2013:16 Kv Thor 6, Ystad. Arkeologisk förundersökning 2010. Adam Bolander och Gertie Ericsson.
2013:17 Kv Grynmalaren 31, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:18 Måketorpsboden på Kulturen, Lund. Byggnadsarkeologisk undersökning 2013. Gunilla Gardelin och Karl-Magnus Melin.
2013:19 Innerstaden 2:1 – Lilla Råby bytomt, fornlämning nr 175 i Lunds stad, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:20 Kv Billegården 21, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Ivan Balic.
2013:21 Kv Fredrik 8, Ystad. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:22 Kv Sankt Peter 10, Lund. Arkeologiska förundersökningar 2008. Karl-Magnus Lenntorp.
2013:23 Innerstaden 2:1 – Stora Fiskaregatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2013:24 Kv Winstrup 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:25 Kv Gylleholm 11- Innerstaden 2:1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2013:26 Kiliansgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.

Tidigare nummer kan rekvireras från Kulturen, Kulturmiljöavdelningen

Telefon: 046-350406

E-post: arkeologi@kulturen.com